О. В. Мейко

кандидат військових наук, начальник Сумського прикордонного загону
Східного регіонального управління
Державної прикордонної служби України

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ РІШЕНЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СТРУКТУР ПРИКОРДОННИХ ПІДРОЗДІЛІВ

У статті автором розкрито зміст проблеми реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у Державній прикордонній службі України. У вступі проаналізовано ступінь актуальності запропонованої проблеми для країни в цілому і для прикордонного відомства зокрема.

Визначено мету публікації та проаналізовано пошуково-бібліографічним методом наукові праці (статті, монографії, дисертації, навчальні посібники), присвячені питанням інформаційно-аналітичної діяльності. Аналіз показав переважання зарубіжної літератури, оскільки згаданий вид діяльності виник саме на Заході.

У викладі основного матеріалу розкрито сутність понять «інформаційно-аналітична діяльність», «процес прийняття рішень», подано суттєві ознаки цих дефініцій. Сформульовано визначення інформаційно-аналітичної діяльності та прийняття рішень у прикордонній службі. Виділено основні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності офіцерів-прикордонників: абстрактність (дотримання вимог форм мислення і слідування законам правильного мислення; правильна побудова тверджень, правильне виведення висновків дедукції, індукції та аналогії, правильна побудова процедури добору аргументів до відповідного міркування); методологія (застосування методів та принципів гносеології – пізнавальної діяльності); інформативність (володіння знаннями теорії інформації, ігор, отримання та обробки інформаційних одиниць, передача достовірної інформації тощо).

Представлено сутність прикордонного підрозділу та сучасні тенденції його формування. Розкрито механізм реалізації інформаційно-аналітичної діяльності при підготовці прийняття рішень щодо формування структур прикордонних підрозділів.

Проаналізовано основні результати проведеного наукового дослідження. Інтерпретовано висновки здійсненої роботи. Сформульовано напрями подальших перспективних досліджень у представленій проблематиці, присвячені питанням специфіки реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у прикордонному відомстві, визначенню шляхів удосконалення змісту цієї діяльності.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, прикордонна служба, прикордонний підрозділ, структура, інформація, аналіз, формування.

Постановка проблеми. У низці сучасних вимог до фахівців усіх сфер відображено потреби щодо їх обсягу знань і сформованості вмінь і навичок, а також раціональності і креативності щодо їх використання. Це є свідченням того, що освіта та її тенденції у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів переживають значні зміни. Враховуючи спектр проблем, що постають перед сучасним суспільством, аналітика отримала статус універсального методу, що буде у нагоді всім фахівцям. Державній прикордонній службі України необхідно слідувати за усіма сучасними тенденціями, оскільки вони є єдиним способом

оновлення на рівні і державного управління, і політичної культури, і економічних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Висвітлення у практиці теоретичного фундаменту певної проблеми можливе за наявності високого рівня наукових досліджень [3]. Автором реалізовано аналіз інформаційно-джерельної бази, що присвячена проблемам інформаційного та аналітичного забезпечення системи державного управління, та формуванню рівня інформаційної та аналітичної компетентності, аналізу специфіки змісту інформаційно-аналітичної діяльності тощо.

Вартими уваги у запропонованій проблематиці були наукові доробки (дисертаційні, монографічні публікації) таких дослідників як А. Дегтяр [2], Р. Коваль [4], Ю. Мельничук [6], Л. Петренко [7], В. Ягупов [8] та інших.

Цінними джерелами були праці зарубіжних учених, оскільки західні наукові школи застосовують раціонально-критичний метод щодо оцінки процесів, явищ та об'єктів. Такими були дослідники Т. Андерсен, Т. Бедфорд, К. Пол [9–15].

Мета статті. Метою публікації є розкриття механізму реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у прийнятті рішень щодо формування структур прикордонних підрозділів.

Виклад основного матеріалу. Прикордонне відомство України потребує доцільності та зваженості у реформах, проте ці реформи слід реалізовувати системно. Це можна пояснити тим, що трансформації необхідні на усіх рівнях цього соціального інституту. У перехідному періоді існування України прикордонна служба відчула різні статуси, отримала різні обсяги завдань і певних функцій, проте помилковими були підходи, за яких професійну сферу прикордонників сприймали без урахування інтелектуального її змісту. Враховуючи існування нової форми війни на сході України, цей підхід незмінний, оскільки пріоритетним є лише військовий аспект діяльності прикордонників.

Слід зауважити, що зосередження уваги на інтелектуальному складнику діяльності військовослужбовців-прикордонників (досвіді їх роботи, обробці інформації, аналізі інформації, рівні сформованості критичного мислення) є ключовими атрибутами професійної та особистої діяльності. Специфіка прикордонної діяльності вимагає забезпечення її представників переважно управлінського рівня відповідним обсягом аналітичної інформації.

У дефініції «інформаційно-аналітична діяльність» відображено відповідну систему суттєвих ознак, дотичних до категорій «аналітика», «аналіз», «діяльність». Перш за все потрібно зрозуміти, що під інформаційно-аналітичною діяльністю розуміють ті концепції, методи, положення, нормативно-правові документи, методичне забезпечення, які уможливають процедури збирання, накопичення, обробки, систематизації, впорядкування та аналізу інформаційних масивів [1]. Подане вище визначення належить вченому В. Варенку [1]. Автор використав його, оскільки у професійній сфері

управлінців-прикордонників для формування подібної категорії достатньо уточнити, що інформаційно-аналітичний складник слугує основою для прийняття відповідних рішень. У запропонованому дослідженні – рішень у формуванні структур прикордонних підрозділів.

Увага до проблеми прийняття рішень у прикордонному відомстві надзвичайно прискіплива, свідченням цьому є специфічна підготовка офіцерських кадрів, проведення колегій Адміністрації прикордонної служби, аналіз досягнень і недопільків щодо організації охорони та захисту кордону України.

Можна стверджувати, що процес прийняття рішень у сучасній науковій сфері є новою науковою школою, основними цілями якої є побудова та розробка алгоритмів (послідовності) раціонального відбору варіантів та якісне їх оцінювання. У змісті процедури прийняття рішень щодо формування структур прикордонних підрозділів присутній правильний вибір серед численних альтернатив у розв'язанні тієї або іншої проблеми на базі вивчення умов, слідування та наслідків реалізації певного рішення. Ключовим у цьому є можливість урахувати перспективу цього рішення, тобто так звана «продовженість» його, можливість реалізації у майбутньому, а не у певний відрізок часу.

Сучасна соціально-політична та економічна ситуація в Україні, протидія гібридній війні у її східних областях вимагає звернення уваги на модернізацію структури прикордонних підрозділів, спрямованню для цього зусиль і ресурсів прикордонного відомства. Зважаючи на це, автором було здійснено спробу визначити механізм реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у питанні формування згаданої структури прикордонних підрозділів.

Увагу до змісту інформаційно-аналітичної діяльності можна пояснити, враховуючи значення структур прикордонних підрозділів і процедури прийняття рішень. Наукова література представлена вагомими аргументами на користь цього виду діяльності, свідченням про методологічні основи аналітичної діяльності індивіда, вивченням інформаційної та аналітичної діяльності як основ ефективності професійної сфери особистості; вивченням рівня аналітичної культури керівників тощо.

Ураховуючи результати проведеної пошукової діяльності, автором сформульовано висновок про те, що інформаційно-аналітична діяльність у сучасному соціумі є запорукою

професійного успіху та активності. В одному з положень популярної теорії про «інформаційне суспільство» визначено, що аналітична діяльність та інформація – вирішальні чинники сьогодення.

Вивчення змісту інформаційно-аналітичної діяльності пов'язано з явищем згаданого вище «інформаційного суспільства», статусом сучасної інформації, з кількістю та якістю інформаційних досягнень, що супроводжують сучасне життя. Тотальність інформатизації підтверджується проникненням досягнень і технологій в усі сфери суспільної дійсності. Проте відчутно вплив інформаційно-аналітичної діяльності саме у соціальній структурі суспільства, зокрема у виникненні нових і знищенні відповідних класів, професій. Соціальна група «військовослужбовців» завжди присутня у структурі соціуму, проте відчуває певні трансформації і розвивається з іншими соціальними, національними і класовими групами.

Формування фахівця, який може поєднувати декілька видів діяльності, продиктоване сучасними процесами інформатизації. Звідси і впливає пріоритетність інформаційно-аналітичної діяльності. Керівникам прикордонних підрозділів необхідно вирішити складну проблему: зафіксувати, вивчити сучасні інформаційні досягнення, виокремити значущий інформаційний сегмент, передати його підлеглим і у подальшому критично його використати, сформулювати відповідні рекомендації та висновки.

Слід наголосити, що існування сучасних інформаційних технологій вимагає сформованості в сучасного фахівця інформаційно-аналітичної компетентності, культури і діяльності. Отже, інформаційно-аналітичною діяльністю у прикордонних підрозділах є така діяльність, що уможливорює особистісно-професійний розвиток особистості, створення цілісного опису певної ситуації або проблеми, формулювання прогнозів на майбутнє, оволодіння комплексом процедур пошуку, опрацювання, аналізу різних видів, змісту та причин появи інформації тощо.

Інформаційно-аналітична діяльність керівника є синергією аналітичного та синтетичного методів мислення, що дають змогу формувати достовірні висновки, виконувати раціональні дії, виокремлювати правдоподібні твердження (індуктивні та аналогічні). Таким чином, офіцеру-прикордоннику необхідно вміти виділяти аналітико-синтетичні форми думок, що є взаємозалежними. У науковій літературі

інформаційно-аналітична діяльність представлена як спосіб володіння системою вербальних засобів, урахування як ірраціонального, так і раціонального стилів міркування.

Методологічним фундаментом інформаційно-аналітичної діяльності є системна парадигма (синергетична та діяльнісна). Підтвердженням діяльнісного підходу є реалізація згаданого виду діяльності у здійсненні певною людиною. Відносно системного підходу відбувається сприйняття усіх об'єктів і процесів на рівні системи, тобто наявності взаємопов'язаного між собою внутрішнього і зовнішнього середовища елементів. Таким чином, інформаційно-аналітичну діяльність у структурах прикордонних підрозділів можна розуміти як основу професіоналізму керівників-прикордонників, що врівноважує систему їх знань, умінь, навичок і здібностей.

Інформаційно-аналітична діяльність є взаємодією та взаємовпливом інтелектуального ресурсу особистості офіцера-прикордонника, його мотиваційно-ціннісної сфери, чуттєвого сприйняття рефлексивних здібностей щодо роботи з інформацією. Механізмом реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у формуванні структур прикордонних підрозділів є врахування таких її аспектів:

- *абстрактність* (виконання вимог форм мислення та законів критичного мислення: правильної побудови міркувань, правильного формування достовірних і правдоподібних висновків, правильної побудови процедури підбору аргументів і контраргументів до певного твердження);

- *методологія* (слідування положенням методів і принципів пізнання);

- *інформативність* (оволодіння змістом інформаційної теорії, теорії ігор, кібернетики, пошуку та опрацювання інформаційних елементів, передача інформаційних потоків тощо).

Керівникам офіцерам-прикордонникам, які здійснюють процедури прийняття відповідних рішень, необхідно в першу чергу бути аналітиками. В прикордонному відомстві у питанні формування структур прикордонних підрозділів увага надається вмінню визначати рівень достовірної інформації, причини її появи, наслідки її зв'язку з існуючими інформаційними елементами, ступенем важливості інформації, значенням її для прикордонного підрозділу та служби, різновид інформації, сутність завдяки контент-аналізу.

Таким чином, механізм реалізації інформаційно-аналітичної діяльності прийняття рішень у формуванні структур прикордонних підрозділів полягає у пошуку, збиранні, опрацюванні та передачі інформації у такому змісті, що є придатними для прийняття конкретного рішення.

Результатами проведеного наукового дослідження, що мало на меті розкрити сутність таких категорій як «інформаційно-аналітична діяльність» і «процедура прийняття рішень», підтвердили, що для прикордонного відомства це є проблемою, яка вимагає раціонального розв'язання. У забезпеченні проаналізованої вище діяльності в прикордонній службі необхідно враховувати рівень її ефективної реалізації і на рівні українського суспільства.

Висновки і перспективи. Державна прикордонна служба України потребує актуалізації такого різновиду діяльності як інформаційно-аналітична, зокрема щодо процесу прийняття рішень у формуванні структур прикордонних підрозділів, підготовки відповідних управлінців для зазначеної діяльності, сприяння процесам де бюрократизації, прискоренню електронного документообігу.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків можуть бути питання специфіки реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у прикордонній службі, визначення шляхів удосконалення змісту цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. К. : Університет «Україна», 2014. 417 с.
2. Дегтяр А.О. Аналітично-організаційне забезпечення прийняття та реалізації державно-управлінських рішень : дис. ... д-ра наук з держ. управління: 25.00.02 / Донецький держ. ун-т управління. Донецьк, 2005, 415 с.
3. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук. ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 2: Методологія державного управління / наук. ред. колегія: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с.
4. Коваль Р.А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. праць. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. № 1(113). (дата звернення: 04.11.2019).
5. Лемешко В. Застосування прикордонних підрозділів для виконання спеціальних завдань: ретроспективний аналіз і перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія: Військові та технічні науки*. Видавництво НАДПСУ, № 4(70). 2016. С. 101–117 (дата звернення: 01.11.2019).
6. Мельничук Ю. Теоретико-методологічні засади формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. № 3(10). С. 196–204 (дата звернення: 14.11.2019).
7. Петренко Л.М. Інформаційно-аналітична діяльність – невід'ємний складник професіоналізму керівників професійно-технічних навчальних закладів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. Вип. 33. Ч. 1. С. 194–200 (дата звернення: 04.11.2019 р).
8. Ягупов В.В. Методологія діагностування інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова* : зб. наук. пр. / за ред. Д.Е. Кільдерова. Серія № 5: Педагогічні науки: перспективи та реалії. 2013. Вип. 12(39). С. 274–279 (дата звернення: 01.11.2019).
9. Andersen T. & Schrøder P. (2010). Strategic Risk Management Practice: How to Deal Effectively with Major Corporate Exposures. Cambridge : Cambridge University Press.
10. Bedford T. & Cooke R. (2001). Probabilistic Risk Analysis: Foundations and Methods. Cambridge : Cambridge University Press.
11. Griffin A. (2007). New Strategies for Reputation Management: Gaining Control of Issues, Crises & Corporate Social Responsibility. London : Kogan Page Publishers [in English].
12. Hopkin P. (2010). Fundamentals of Risk Management : Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management. Kogan Page.
13. Paul Bottinelli and Joppe W. Bos. (2017). Computational aspects of correlation power analysis. *J. Cryptographic Engineering*, 7(3): 167–181.
14. Subhadeep Banik, Andrey Bogdanov, Takanori Isobe, and Martin Bjerregaard Jepsen. (2017). Analysis of software countermeasures for whitebox encryption. *IACR Trans. Symmetric Cryptol.*, № (1): 307–328.
15. Paul C. Kocher, Joshua Jaffe, and Benjamin Jun. (1999). Differential power analysis. In *CRYPTO*, p. 388–397.

Meiko O. V. Mechanisms of realization of information-analytical activities in preparation of decisions for the formation of structures of border sub-borders

The article describes the content of the problem of realization of information and analytical activity in the State Border Service of Ukraine. The introduction analyses the degree of relevance of the proposed problem for the country as a whole and for the border agency in particular.

The purpose of the presented publication is determined and the scientific-bibliographic method (articles, monographs, dissertations, textbooks) devoted to the issues of information and analytical activity is analysed. The analysis showed the predominance of foreign literature, since the mentioned activity originated in the West.

The essence of the concepts of "information-analytical activity", "decision-making process" is revealed in the presentation of the main material. Substantial features of these definitions are presented. The definition of information-analytical activity and decision-making in the border service is formulated. The main aspects of information and analytical activity of border guards are highlighted: abstractness (observance of the requirements of the forms of thinking and following the laws of right thinking: correct construction of statements, correct conclusion of deduction, induction and analogy, correct construction of the procedure for selecting arguments for appropriate reasoning); methodology (application of methods and principles of epistemology – cognitive activity); informative (knowledge of theory of information, games, receiving and processing information units, transfer of reliable information, etc.).

The essence of the border unit and the current tendencies of its formation are presented. The mechanism of realization of information-analytical activity in preparation of decision-making concerning formation of structures of border units is revealed.

The main results of the scientific research are analysed. The main conclusions of the work done have been interpreted. The directions of further perspective research in the presented problems are formulated, they are devoted to the issues of specificity of realization of information and analytical activity in the border department, determination of ways of improvement of the content of this activity, etc.

Key words: *information-analytical activity, Border Guard, border unit, structure, information, analysis, formation.*